Turkish Studies *Economics, Finance, Politics*

Volume 14 Issue 2, 2019, p. 153-172

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22641

ISSN: 2667-5617

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 11.01.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 10.06.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (13.02.2019)- Referee 2 (13.02.2019)- Referee 3 (14.02.2019)- Referee 4 (18.02.2019)

This article was checked by iThenticate.

SURİYE İÇ SAVAŞI VE FIRAT'IN DOĞUSU

Ünal ACAR*

ÖZ

Anadolu coğrafyasının doğal uzantısı konumunda olan Suriye, tarihi ve kültürel açıdan ülkemizle birçok ortak noktaları bulunan bir devlettir. Suriye, yeni bir ülke olmasına rağmen tarihi milattan önceki dönemlere kadar gitmektedir. Asur, Sümer gibi doğu, Roma, Makedon gibi Batı medeniyetlerinin buluştuğu Suriye, Türk ve İslam medeniyetlerini de yaşamıştır. Yaşadığı bu tarihi geçmiş sonucu birçok etnik, dini ve mezhepsel grupları bünyesinde barındırmaktadır. Suriye iç savaşı sadece Arap Baharı'nın getirdiği "ekmek, onur ve özgürlük" mücadelesinin sonucu olmadığını sosyo-politik, sosyo-ekonomik koşulların, küresel güçlerin çıkar çatışmaları ve Suriye tarihinin bir birleşimi olarak başladığını göstermektedir. Mezhep ve etnik farklılıklar, ekonomik zorluklar ve Suriye rejiminin kuruluşundan itibaren halka karşı uyguladığı ayrımcı ve baskıcı politikalar çatışmanın gelişmesine ve uzamasına zemin hazırlamıştır. Özellikle Hafız Esad döneminde Müslüman Kardeşlerin öncülüğünde gelişen muhalif gruplar yıllar boyu şiddet kullanarak bastırılmıştır. Muhalif kişilerin birçoğu ya öldürülmüş ya cezaevine atılmış ya da ülkeyi terk etmek zorunda bırakılmıştır. Beşar Esad döneminde de zaman zaman yükselen muhalif hareketler şiddet kullanılarak sert bir biçimde sindirilmiştir. Arap Baharı ile birlikte muhalif hareket kontrol edilemeyecek bir konuma gelmiş ve ülke geneline hızla yayılan isyanlar rejim tarafından önlenememiştir.

İç ve dış dinamiklerin etkisi, Suriye yönetiminin baskıcı tutumu, etnik ve mezhep farklılıklarının yarattığı gerilim, ekonomik zorluklar bir iç savaş olarak etkilerini sekiz yıldır sürdürmektedir. Bu nedenle Suriye iç savaşını tek bir nedenle açıklamak gerçekçi bir analiz olamaz. Bu bağlamda tarihi süreç içerisinde yaşanan olayların, küresel ve bölgesel

* Dr., İçişleri Bakanlığı, E-posta: uacar1@hotmail.com

güçlerin çatışan çıkarlarının ve kurulan ilişkilerin başlangıcından günümüze değin çok yönlü olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu nedenle çalışmamızda Suriye'nin tarihi gelişimine kısaca değinildikten sonra, 2011 yılından itibaren devam eden iç savaş ve ülkemize yansımaları üzerinde durulacaktır. Analiz ve yorumlar konumuz ile ilgili yayınlanan kitap, makale ve güncel gelişmeler üzerinden yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Suriye, İç savaş, PKK, YPG,

SYRIAN CIVIL WAR AND EAST OF EURAPHETS

ABSTRACT

Syria, which is a natural extension of the Anatolian geography, has a common point in terms of history and culture with our country. Although Syria is a new country, its history goes back to B.C. period. The Sumerian, Assyrian, Macedonian, Roman, Turkish and Islamic civilizations lived here. As a result of this past, there are many ethnic and sectarian groups. The historical process shows that the Syrian civil war, which has been going on since 2011, is not only a part of the Arab Spring but is also a part of a combination of Syrian history and external factors.

It shows that the Syrian civil war is not only a part of the struggle of "bread, dignity and freedom" in brought by the Arab Spring but also various socio-political reasons, political pressures were influential as well as sectarian differences and economic difficulties. The political pressure, which was the result of the successive autocratic rule of the Syrian history, created strong opposition within the country, especially from the period of Hafız Esad. Opposition groups led by the Muslim Brotherhood were suppressed for years. Most of the opponents were either killed, imprisoned or forced to leave the country. During the reign of Besar Esad, such as "Damascus Spring", the rising voices of opposition have been suppressed. The emergence of the Arab Spring brought the popular uprisings to a level where they could not suppress them and the demonstrations spreading throughout the country could not be prevented by the regime.

Therefore, after briefly touching upon the historical development of Syria, we will focus on the ongoing civil war and its reflections to our country since 2011. Analyzes and and comments will be made through published books, articles and the current developments related to this subject.

STRUCTURED ABSTRACT

Syria, which is a natural extension of Anatolian geography, has a common point in terms of history and culture with our country. Although Syria is a new country, its history goes back to B:C: period. The Sumerian, Assyrian, Mecedonian, Roman, Turkish and Islamic civilizations lived here. As a result of this historical past, there are many ethnic and sectarian groups. Because of its strategic location, Syria has

been the target of strong states in every period of history. Although there have been tactical changes in the Middle East for centuries, today's süper states are known to have unchanging strategies. Details of this strategy can be seen in the Great Middle East Project and in the Arab Spring, which is part of this Project. In the Arab Spring process, Iraq and Libya were destroyed. Syria was de facto divided. With about three Thousand employees in Syria, the USA gave 30 percent of the Syrian geography and 50 percent of its energy resources to the PKK. He turned the PKK into an army of 70.000. As a result of the actual division of Iraq and Syria, the PKK=PYD led to the establishment of a Kurdish state led by the terrorist organization. Although the United States has made tactical changes from time to time, it has been seen that it successfully accomplished its strategic goal. While the United States may seem to play the role of the unrivaled region and the world's only ruler, there is no change in Russia, the UK and France's policies on the region when we consider what is actually happening in the Syrian occupation. The scenario includes new players such as China, Japan and Iran. The eight-year Syrian civil war is not only a part of the Arab Spring's struggle for bread, dignity and freedom, but also a combination of the history of Syria.

The political pressure, which was the result of the successive autocratic rule of the Syrian history, created a strong opposition within the country, especially from the period of Hafız al Assad. The opposition groups led by the Muslim Brotherhood have been subjected to violence for years. Most of the opponents were either killed, imprisoned or forced to leave the country. During the reign of Bashar al Assad, there were occasionally rising opposition voices. The emergence of the Arab Spring brought the popular uprising to

A level where they could not suppress them and the demonstrations spreading throughout the country could not be prevented by the regime. In this context, the effect of the global and regional Powers that have a say in Syria increased with the civil war of the country. Russia and Iran, in particular supported the regime in many Western countries and the US was not enough for dissidents. As a result, Syria continues to live through the civil war that reflects its history with authoritarian governments, sectarian conflicts and economic challenges. Therefore, it is not possible to say that the ongoing civil war in Syria is only a result of the internal political conjuncture. In this sense, foreign policy developments and especially the relations with regional and global actors should be evaluated from the beginning to the present day. In this study, after the short history of the historical development of Syria, the ongoing civil war and the reflections of our country since 2011 will be focused on. Analyzes and comments will be made through published books, articles, and the current developments related to this subject. In the conclusion part of our article, instead of making an evaluation based on the events that are taking place today, the comment will be left to the reader by recalling the events starting from the occupation of Iraq about thirty years ago.

The Multinational Coalition Forces, led by the United States, France and the UK, including Muslim countries such as Saudi Arabia, Syria and Egypt, attacked Iraq in 1991. Millions of people fled to Turkey and Iran. The United Nations Security Council wanted to stop immigration. Security Council members could not form a consensus on

this issue. A security zone was established outside of Saddam's control in northern Iraq. This proposal was approved at the European Union's Luxembourg Summit meeting with the support of Britain and France. The US supported this offer. The US claimed that they would make an alliance of 5000 people to ensure the security of the Kurds. US, Turkish soldiers, British, French and Spanish soldiers served in the units in Silopi. In Incirlik and Pirinçlik, American, British and French troops were allowed to be deployed. As it is seen, powerful states can create suitable environments to implement their own policies. Since the Gulf War in 1991, Turkey's Iraq policy can be grouped under three headings:

- Protection of Iraq's territorial integrity.
- Elimination of the separatist organization that operates camps in the north of Iraq while taking the security concerns of Turkey into account.
- Protection of Turkmen rights.

By the year 2020, thirty years have passed, as a result, a Kurdish state was established in the north of Iraq, Turkomans were massacred and our country had serious security problems arising from the authority gap in Iraq. Although Turkey, Iran, Iraq and Syria were reluctant of a Kurdish establishment in the region, failed to produce a common policy among themselves. This made it possible for the United States, Britain and Israel to establish a Kurdish state. At the beginning, the spread state of the Kurdish population in Iraq, Iran, Syria, and Turkey was thought to be a negative factor for an independent Kurdish state to be established. Turkey's leadership in the July 8, 1937 "Sadabad Pact" was signed. Although the agreement stipulates that Iran, Iraq, Afghanistan will act jointly against the Kurdish Rebellion, the political Kurdish movement has developed in this region because the global power intelligence service supports different Kurdish groups.

Strategic targets should be determined and appropriate policies should be developed in the days when the maps are re-drawn. The region needs to be taken into account by taking into account international energy dominance struggles, Israel's position, water resources sharing and global economic movements. Analytical evaluations should be made by experts from different disciplines and alternative plans should be prepared by considering all possibilities. These assessments should be supported by intelligence information and documentation and should be provided with assessments that facilitate decision-makers' decision-making.

Keywords: Arab Spring, Syria, Civil war, PKK, YPG

Giriş

Birçok Ortadoğu ülkesi gibi Suriye'de etnik ve dini farklılıkları bünyesinde barındıran bir ülkedir. Bu kültürel çeşitlilik ülkenin hassas dinamiklerinden birini oluşturur. Suriye için kesin verilere dayalı bir demografik analiz yapmak zordur. Farklı kaynaklardan alınan verilerin ortalamasına göre ülke nüfusunun, %90'nı Arap'lar, %4'nü Kürt'ler, %2'sini Ermeni'ler, %1'ini Türk'ler oluşturmaktadır. Ayrıca Çerkez'ler, Yahudi'ler de önemli azınlık gruplarıdır (TC Şam Büyükelçiliği Raporu, 1985:6). Bu nüfusun %75'i Sünni, %10'u Hristiyan %2'sini ise diğer dini gruplar oluşturmaktadır. İktidarı elinde

tutan ve büyük bir çoğunluğu Lazkiye bölgesinde yaşayan Nusayrilerin oranı ise %13'dür. Nusayrilerin dışında azınlık gruplar içerisinde asimile olmamış en büyük grup Ermeni'lerdir. Kamışlı ve Haseke bölgesinde yaşayan Ermeniler, kendi dillerini konuşur, geleneklerini sürdürür, kendi okullarında okur ve kendi gazetelerini yayınlarlar (Akdemir, 2000:203). Suriye'nin sahip olduğu jeopolitik değer ve demografik yapı aynı zamanda ülkenin tarih boyunca kaderinin belirlenmesinde rol oynamış ve ülke egemen devletlerin nüfuz mücadelelerine sahne olmuştur. Günümüzün süper güçleri olan devletlerin yüzyıllardır Ortadoğu'da taktik değişiklikler olsa da değişmeyen stratejileri olduğu bilinmektedir. Bu stratejinin detaylarını Büyük Ortadoğu Projesi ve bu projenin bir parçası olan Arap Baharı'nda görüyoruz.

Arap Baharı sürecinde İsrail'e karşı olan Irak ve Libya parçalanmıştır. Suriye fiilen bölünmüştür. ABD, Suriye coğrafyasının yüzde 30'unu, enerji kaynaklarının yüzde 50'sini oluşturan ve tarımsal açıdan da verimli toprakların bulunduğu (Uluç, 2016:196) Fırat'ın doğusunu PKK'ya teslim etmiştir. Irak ve Suriye'nin fiilen bölünmesi sonucu PKK=PYD terör örgütünün öncülüğünde bir Kürt devleti kurma çalışmalarını belirli bir noktaya getirmiştir. ABD, zaman zaman yaptığı taktik hamleler ile dünya kamuoyunu şaşırtsa da stratejik hedefini başarılı bir şekilde gerçekleştirdiği gözlenmektedir. Suriye'de yaklaşık üç bin personeli olan ABD, Suriye'nin kuzeyinde PYD=PKK'yı 70 bin kişilik bir ordu haline getirmiştir.

Bu bölgede önceden İngiltere ve Çarlık Rusya, II. Dünya Savaşından sonra ABD, Fransa ve Almanya mücadele ederken günümüzde ABD rakipsiz bölgenin ve dünyanın tek hakimi rolünü oynuyor gözükmeye karşın, aslında Suriye'nin işgali sürecinde yaşananları değerlendirdiğimizde, Rusya, İngiltere, Fransa'nın bölge ile ilgili politikalarında bir değişiklik olmadığını, Çin, Japonya, Türkiye ve İran gibi yeni aktörlerin de senaryoda rol aldığı görülmektedir.

ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesinden sonra, Saddam Hüseyin hakkında açılan davada, 1982 yılında Duceyl'de, Şii'lere katliam uygulayarak 148 Şii'nin ölümüne neden olduğu ve insanlığa karşı suç işlediği gerekçesiyle ölüm cezasına çarptırılması, Kurban Bayramı'nda asılarak hayatına son verilmesi, infazın Şii bölgesinde gerçekleşmesi, Saddam sonrası dönemde ABD tarafından atanan Irak Devlet Başkanının Kürt, Başbakanın Şii olması, ABD'nin Ortadoğu'da daha fazla mezhep ve etnik çatışma istediğinin işareti olduğunu, DEAŞ'ın ve PYD'nin kurulması, bölgenin, PYD ve DEAŞ üzerinden dizayn edilmesinden sonra anlaşılmaktadır. İki binli yılların başlarında DEAŞ'ın ve PYD'nin aynı tarihlerde ortaya çıkışlarının tesadüfi olmadığını en ince ayrıntılarına kadar düşünülecek hazırlanan planlı bir istihbarat operasyonu olduğu yıllar sonra ortaya çıkmaktadır. Cezaevinde bulunan bir hükümlünün, küresel güçlerin desteği olmadan Ortadoğu bölgesini dizayn edebilecek büyüklükte terör örgütü kurması ve yönetmesi inandırıcı değildir (Acar, 2012:293). Öcalan'ın cezaevinde terör örgütü kurduğuna inanmak, istihbarat servislerinin yaptığı algı operasyonunun başarısıdır. Terörist Öcalan'ın PYD'yi ceza evinde kurduğu senaryosunun yazım tarihinin ise 1999 yılı olduğunun işaretidir. Öcalan'ın niye ölüm cezası verilmemesi şartıyla ülkemize teslim edildiğinin de açıklamasıdır (Acar,2012:294).

Suriye'nin Osmanlı Hâkimiyetine Geçiş Süreci

Suriye topraklarında Sümerler, Asurlular, Fenikeliler, Hititler, Persler, Makedonlar, Romalılar, Bizanslılar ve Türkler hüküm sürmüşlerdir. İslam orduları 635 yılında Hz. Ömer'in halifeliği döneminde bölgeyi fethetti. 662'de Suriye'de kurulan Emevi Devletinin merkezi Şam idi. Emevi Hanedanından sonra Suriye, Abbasi hâkimiyetine geçti. Abbasi Halifeliği devrinde (662-749) Suriye, bölgenin en önemli ilim ve kültür merkezlerinden biri oldu. X.yy'ın sonunda Mısır'a hakim olan Fadimiler Suriye'yi işgal ettiler. Türkmen boyları XI.yy da başlayan Orta Asya göçleriyle birlikte Suriye'nin kuzeyine yerleştiler (Kafalı, 1973: 32). Selçuklu Türkleri, 1040 yılında Gazneliler ile yaptıkları Dandanakan Savaşını kazandıktan sonra Isfahan, Azerbaycan, Anadolu, Suriye ve Irak istikametinde ilerlediler. Birçok Türkmen 1063 yılından itibaren Suriye'ye girerek, Halep ve Lazkiye şehirleri ile bu şehirlerin kuzeyinde kalan bölgelere yerleştiler. Türkmen yerleşimi sonraki yıllarda güneyde Lazkiye'den

Trablusşam'a doğru, iç kesimlerde ise Asi nehri boyunca Ham, Humus ve Şam yönünde gelişmiştir. (Öztürk, 1998:1677). Suriye'de birlik ve beraberlik 1071 Malazgirt Zaferinden sonra Türkler tarafından gerçekleştirilmiştir. 1096 yılında başlayan Haçlı Savaşları döneminde Selahaddin Eyyubi komutasındaki İslam ordusu Suriye'ye girmiş ve Türklerle ittifak kurarak Suriye'yi savunmuşlardır. (Çasın 1995:56). Haçlı ordularının saldırısına uğrayan Türkmenler, Suriye'den Anadolu'ya göç etmişlerdir. Anadolu Selçuklu ordusunun 1243 yılında Köseadağ Savaşında Moğollar'a yenilmesi üzerine, Türkmen boyları Halep bölgesine yerleşmişlerdir. Bunun sonucu XIII. Yüzyılın ikinci döneminde Suriye'nin kuzeyi Türkmen yurdu olmuştur. (Öztürk, 1998:1679). Yavuz Sultan Selim'in 1516 yılında Mercidabık'ta Memlük'lüleri yenmesi ile Suriye toprakları Osmanlı Devletine katılmıştır (Ada, 2005: 9).

Osmanlı hâkimiyetinde Suriye, I. Dünya savaşı sonuna kadar Şam, Trablus ve Halep eyaletleri olarak yönetilmiştir. (Uzunçarşılı 2015:285). Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay şehirlerinin yönetim merkezi de Halep'ti. Günümüzde de Halep Türkmenlerin çoğunlukta olduğu Kurtdağı, Azar, Bab, Münbiç ve Cerablus gibi bölgelerin yönetim merkezidir. Halep, Türk mimari vesanat eserlerinin bulunduğu ve sokaklarında Türkçe'nin konuşulduğu bir şehirdir. 1906 yılında yayımlanan Halep Vilayeti Salnamesinde ifade edilen Trkçe mahalle isimlerinden bazıları ; Hamidiye, Aziziye, Selimiye, Akyol, Balıbulgur, Tatarlar, Haraphan, Kazasker, Mahmutbey, Harundere dir (Kirişcioğlu, 2016:765). Suriye'yi Osmanlı'dan koparan İngilizler olmasına rağmen 16 Mayıs 1916 tarihinde Fransa ile imzaladıkları Skes-Picot gizli antlaşması gereği 1 Ekim 1908 günü Şam'ı, 27 Ekim günü Halep' i Fransa'ya devrettiler (Gürseler,2016:80).

Fransa'nın Suriye'yi İşgali

Birinci Dünya Savaşından sonra 19-26 Nisan 1920'de toplanan San Remo Konferansı'nda Suriye, Fransız yönetimine verildi (Öztuna, 1987:2). Müslümanlar çoğunlukta olmasına rağmen, Fransızların uyguladığı "böl ve yönet" politikası gereği yönetimde Fransızlar ve Ermeniler egemen oldular (Sander, 2018: 83). 1920'lerin başında Suriye, Şam, Halep, Alevi ve Dürzî olmak üzere dört özerk bölgeye ayrıldı (Ma'oz, 1991:37).

Fransa ile imzalanan 20 Ekim 1920 tarihli Ankara Anlaşması ile Türkiye-Suriye sınırının belirlenmesi için bir komisyon kurulmasına karar verildi (Bige, 1994:146). Komisyon yaklaşık beş yıl sonra Şubat 1925'de çalışmalarına başlayabildi. Bazı bölgelerin hangi devlete ait olacağı konusunda tartışmalar çıkması üzerine komisyonun çalışmalarına son verilerek, Türk ve Fransız hükümetlerinin doğrudan görüşmelere başlamasına karar verildi. Bu görüşmeler sonucu Türkiye ile Fransa arasında 18 Şubat 1926'da "Dostluk ve İyi Komşuluk" sözleşmesi imzalandı. Bu sözleşme sadece Türkiye-Suriye sınırını belirlemekle kalmadı, Türkiye Fransa ilişkilerini de düzenledi (Uzgel, 200:278). Sözleşme Fransa Parlamentosu tarafından 30 Mayıs 1926 tarihinde onaylandı (Armaoğlu,2018:324).

Fransa'nın Suriye'ye Bağımsızlığını Vermesi

Fransa ve Suriye arasında 31 Mart 1936 günü başlayan müzakereler 9 Eylül 1936 günü Suriye'nin bağımsızlığını kazandığı antlaşmanın imzalanması ile sonuçlanmıştır (Soyak, 2004:556). Fransa bu anlaşma ile Suriye'nin bağımsızlığını tanıyordu (Özden, 2016:1032). Genel hatlarıyla İngiltere ile Irak arasında 1930 yılında imzalanan anlaşmaya benzeyen bu antlaşmaya göre; Üç yıllık bir geçiş döneminden sonra Suriye'nin bağımsızlığını Fransa tarafından kabul ediliyordu. (Yavuz, 2005:273). Anlaşmaya göre;

- Suriye ve Fransa arasında askeri işbirliği kurulacak
- Fransa Suriye'de bulunan Cebel Dürzi ve Alevi bölgesinde bulunan iki askeri üssü kullanma hakkını alacak
- Fransa'nın bölge üzerindeki egemenlik hakkı idari ve mali düzenin korunması koşuluyla Suriye'ye devredilecek.

- Fransız silahlı kuvvetleri Suriye askerine eğitim ve danışmanlık hizmeti verecek.
- Suriye ordusunun silah, mühimmat ve teçhizatı Fransa tarafından karşılanacak.

Bu antlaşma sonucu Fransa ile Suriye arasında 25 yıl sürecek bir ittifak da kurulmuş oluyordu. Bir tehdit durumunda her iki ülkede birbirine destek ve yardım etme konusunda da anlaşmaya varmışlardı. (Benice, 1936:3). Anlaşma Suriye'nin bütünlüğünü öngördüğü için Dürzi ve Alevi bölgeleri Suriye'ye bırakılıyor ancak İskenderun-Antakya bölgesinin özel statüsü korunuyordu (Kurat, 1975:285). Antlaşma Suriye Meclisi tarafından onaylanırken (Tavakkalna, 1945:16) .Fransa'da ise Suriye'ye bağımsızlık verilmesinin Cezayir, Fas ve Tunus için örnek olacağı düşünüldüğünden özellikle milliyetçi kesimin tepkisini çekmiştir. II: Dünya Savaşının belirtilerinin görülmeye başlandığı için Ortadoğu'daki askeri konumunu korumak isteyen Fransa antlaşmayı onaylamamıştır (Soysal, 1986:83). Antlaşma, Fransa Meclisi tarafından onaylanmadığı için hukuken geçerli olmamasına karşın fiilen uygulamaya konulmuştur (Dağıstan-Sofuoğlu, 2008:44). Böylece Fransa'nın Suriye'de kurduğu manda yönetimi fiilen sona ermiştir (Saray, 2010:78). 1944 yılında ABD ve SSCB, Suriye'yi bağımsız bir ülke olarak kabul etmesine karşın, Fransa Manda döneminde elde ettiği kazanımları mümkün olduğu süre devam ettirecek ekonomik, askeri ve stratejik bir takım imtiyazları garanti altına alan "özel anlaşmayı" resmen kabul ettirene kadar Suriye'den çekilmemiştir. Fransızların 5 Nisan 1946 yılında resmen Suriye'den çekilmesinden sonra (Şen,2004:105) Suriye üzerindeki egemenlik mücadelesi ABD, Fransa ve İngiltere arasında sürmüş, daha sonra bu rekabete Rusya'da katılmıştır.

Suriye-ABD İlişkileri

1944 yılında başlayan Amerika-Suriye ilişkileri 1967 yılında yapılan Arap-İsrail savaşı sonucu durma noktasına gelmiştir. Hafız Esad'ın ağırlıklı olarak Rusya yanlısı politikalar izlemesi, ABD ile olan ilişkilerin mesafeli olmasına neden olmuştur. 1990 yılında Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmesi üzerine ABD ile Suriye arasında bir yakınlaşma olmuştur. Suriye Amerika'nın liderliğini yaptığı "Kuveyt'i Özgürleştirme" operasyonuna katılmıştır. 1990-2000 yılları arasında çeşitli sorunlara rağmen artarak devam eden ilişkiler Suriye'nin Lübnan'ı işgal etmesiyle bozulmaya başlamıştır (Özdemir, 2016:95). Amerika, Suriye'yi başta Hizbullah olmak üzer terörist grupları desteklemekle suçlamış (Herring, 2000:191) ve Lübnan'ın işgalini protesto etmiştir. Birleşmiş Milletlere müdahale talebiyle giden ABD, Suriye'ye ekonomik yaptırımlar uygulatarak tavrını ortaya koymuştur. 2011 yılında Suriye'de iç savaşın çıkmasından sonra zaman zaman Esad'ın iktidarı bırakmasını isteyen ABD, uluslararası alanda Suriye sorununun çözümü için yapılan görüşmelerde belirleyici bir rol oynamaktadır. ABD, Suriye'ye, 2004 yılından itibaren uyguladığı askeri ve ekonomik yaptırımları da devam ettirmektedir. ABD, Ekim 2015 tarihinden itibaren Suriye'de üs kurma faaliyetleri çerçevesinde Münbiç ve Rakka'da sekiz operasyonel askeri nokta, Haseke'de iki hava üssü, Temmuz 2017'den itibaren ise Münbiç'de iki, Rakka'nın kuzeyinde Tel Ebyad ilçe merkezinde iki askeri nokta kurmuştur.

ABD'nin Suriye politikasını belirleyen unsurları aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz.

- Hizbullah'ının alanını daraltarak İran'ın Suriye ve Irak'taki gücünü zayıflatmak.
- Rusya'nın Suriye üzerinden Akdeniz'e açılımını engellemek.
- Rusya ve İran'ın Jeopolitik etki alanlarının genişlemesini önlemek.
- İran'a ve Türkiye'ye yapılacak olası bir operasyonda Suriye'de kurduğu üsleri kullanmak

amacıyla PYD'ye (Partiya Yekîtiya Demokrat) yardımını artırarak sürdürmekte, dünya kamuoyunun gözü önünde binlerce tır dolusu ağır silahları PYD'ye vermekte bir sakınca görmemektedir (Aydoğan, 2015:58). ABD, PYD=PKK terör örgütünü DEAŞ ile savaşan demokratik bir örgüt olarak dünya kamuoyuna servis ederek terör örgütüne meşruluk kazandırmaya çalışmaktadır (Arslan, 2016:15).

Suriye-Rusya İlişkileri

Suriye-Rusya ilişkileri II. Dünya Savaşından sonra Sovyetler Birliği döneminde başlamıştır. SSCB-Suriye ilişkileri diğer Arap ülkeleriyle kıyaslandığında en gelişmiş olanıdır (Karabulut, 2007:88). Suriye askeri mühimmatının büyük bir çoğunluğunu 1990 yılına kadar Sovyetler Birliğinden almıştır. Bu ilişkiler 8 Ekim 1980 yılında iki ülke arasında imzalanan “Dostluk ve Birlik Antlaşması” daha da güçlenmiştir (Armaoğlu, 2018:664). Hafız Esad döneminin son yıllarında SSCB’nin dağılması sonucu ilişkiler düşük bir seviyede devam etmiştir (Arı, 2012:153). Rusya Federasyonu, SSCB’nin yıllarca yapmış olduğu askeri yardımı 2000’li yılların başına kadar gerçekleştirememiştir. Rusya’da iktidara Putin’in gelmesiyle birlikte ilişkiler yeniden gelişmeye başlamıştır. Putin açısından uluslararası politikanın en önemli kavramlarını realizm ve pragmatizm oluşturmaktadır (Mikail, 2007:78). Suriye ile olan ilişkileri de bu temelde sürdürmeye çalışmıştır. Suriye, Rusya’nın Doğu Akdeniz ve Ortadoğu’ya açılımı için kilit ülke konumundadır. Rusya’nın etki alanını genişletme stratejisinde önemli bir konuma sahiptir. Putin 2012 yılında yazdığı bir makalesinde; Orta Doğu ile ilgili iki hedefinin olduğunu belirtmiştir:

- İran’a yönelik bir askeri harekâta karşı İran’ı savunmak.
- Suriye’de rejim değişikliği hareketlerini engellemek (İşyar,2013:123).

Bu nedenle Putin ile birlikte Suriye’ye yapılan ekonomik ve askeri yardımlar yeniden başlamıştır. Rusya’nın uluslararası arenada en önemli gücü olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ndeki (BMGK) veto hakkına sahip olması ve Suriye’ye askeri müdahale kararlarını veto etmesi, Esad rejiminin sekiz yıldır iktidarda kalmasının en önemli nedenlerinden birisidir. Rusya’nın DEAŞ ile mücadele adına yaptığı hava operasyonları ve Suriye’ye verdiği askeri destek, Moskova’nın ulusal ve bölgesel güvenlik çıkarlarının korunmasına yardımcı olurken, Esad rejiminin iktidarını güçlendirip Suriye’ye yönelik uluslararası askeri müdahaleyi hemen hemen imkânsız hale getiriyor.

Suriye- İran İlişkileri

Suriye-İran yakınlaşması Şah rejiminin yıkılması sürecinde gelişmiştir. 1979 yılından itibaren İran-Suriye ilişkileri Ortadoğu’nun karmaşık ilişkiler ağı içerisinde en istikrarlı olanıdır. 1979 İran Devrimi ile başlayan ittifakın her koşulda uzun süre devam etmesin de özellikle mezhepsel faktörler (Korkmaz, 2015:27-35), Ortadoğu’daki siyasi dengeler ve güç çekişmeleri etkili olmuştur. İç savaş süresince İran’ın Suriye’ye verdiği desteği daha iyi anlayabilmek için 1979 İran Devrimi’nden itibaren iki ülke arasındaki ilişkileri incelemek gerekir.

Şah’ın devrilmesi ile sonuçlanan İran Devriminden sonra kurulan Bazergan hükümetini ilk tanıyan Arap ülkesi Suriye’dir. Devrimden kısa bir süre sonra İran’ı ziyaret eden Suriye Dışişleri Bakanı, İran Devrimini 20. Yüzyılın en önemli siyasi olayı olarak nitelerken Suriye’nin de İran Devrimini öncesinde, devrim anında ve devrim sonrasında desteklediğini ifade etmiştir (Sinkaya, 2011:39). 22 Eylül 1980’de başlayan ve 20 Ağustos 1988 yılında sona eren İran-İrak savaşında da Suriye İran’ı desteklemiştir. Irak-İran savaşı sürecinde İran-Suriye işbirliği daha da güçlenmiştir. Rafsancani’nin deyimiyle Suriye’nin İran’ı desteklemesi savaşın Acem-Arap savaşı olduğu algısının oluşmasını önlemiştir. Hafız Esad, Suriye’den geçen petrol boru hattını kapatarak da Irak’ın petrol ihracatını engellemiş, Irak’ı ekonomik anlamda da zor durumda bırakmıştır. Savaş süresince kendisine ABD ve müttefikleri tarafından ambargo uygulanan İran, silah ve mühimmat ihtiyacını, Suriye tarafından Bulgaristan ve Hırvatistan gibi ülkelere İran adına alınan silahlarla karşılayabilmiştir. İran-İrak savaşı süresince Suriye’nin İran’a desteği kesintisiz bir biçimde sürmüştür. İran-İrak savaşı süresince Suriye’nin İran’a verdiği desteğin bir başka nedeni de Irak’ın savaşı kazandığı takdirde Suriye’nin güvenliğini tehdit edebileceği endişesi etkili olmuştur. Hafız Esad’ın 2000 yılında ölmesi üzerine devlet başkanı olan Beşar Esad döneminde de iki ülke arasındaki iyi ilişkiler devam etmiştir. Hafız esad’ın

oğlu Beşar Esad'a " İranlılara her zaman güvenebilirsin ama Arap liderlerine asla güvenme" diye tavsiyede bulunduğu İran medyasında, Mashregh News'in 22.11.2011 tarihli sayısında yer almıştır.

2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra Suriye'nin Irak'da Baasçı bir yönetim kurma girişimleri İran ile bir gerginlik yaşamasına neden olmuştur. 2005 yılında Lübnan Başbakanı Hariri suikastı sonrası ABD'nin baskısıyla Suriye ordusunun Lübnan'dan çekilmeye zorlanması Suriye-İran ilişkilerinin yeniden güçlenmesini sağlamıştır. Özellikle ABD karşıtı sert söylemleriyle tanınan Ahmedinejat'ın 2005 yılında iktidara gelmesinden sonra kendisini ziyaret eden ilk devlet başkanı Beşar Esad olmuştur. Esad, 2006 yılında Şam'da düzenlediği toplantıya İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejat, Hizbullah Lideri Hasan Nasrallah ve İslami Cihad temsilcilerine ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca Suriye'nin jeostratejik konumu Lübnan'daki Hizbullah'a giden ikmal yollarının Suriye'den geçmesi Suriye-İran ittifakını zorunlu kılmaktadır. Arap olmaya bir Suriye'nin İran'a, Acem olan bir İran'ın da Suriye'ye rakip olmaması iki ülke ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlayan diğer faktörler olmuştur. Bölgedeki tek Şii müttefiki olan Beşar Esad'ı kaybetmesi İran'ın bölgesel ve uluslararası gücünün zayıflaması anlamına gelmektedir. Esad'ın devrilmesi olasılığı bile İran'ın bölge üzerindeki planlarını gerçekleştirme ihtimalini zayıflatmaktadır (Ertuğrul,2012:4). Esad da ülke içinde kaybettiği otoritesini İran ve Rusya'nın desteği ile korumaya çalışmaktadır. Yaklaşık sekiz yıldır devam eden Suriye iç savaşı küresel ve bölgesel ölçekte birçok ittifaka neden oldu. Kurulan ittifakların birçoğu konjonktüre göre değişse de İran'ın Suriye'ye desteği tıpkı Rusya gibi kesintisiz bir biçimde sürmektedir. Suriye iç savaşında İran'ın politikası ABD ve İsrail'e karşı Suriye'yi desteklemektir.İran'ın bu politikasında Suriye yönetimini elinde tutan azınlık grubun Alevi olmasının etkisi büyüktür.

Türkiye-Suriye İlişkileri ve Hatay'ın Anavatana Katılması

Suriye 1939 yılında Hatay'ın anavatana katılmasını hiçbir zaman kabullenememiştir (İlkin, 1979:258). Oysa yabancı kaynaklarda bile 1920-1939 yılları arasında Hatay'daki nüfusun %74.8'nin Türk olduğu belirtilmektedir (Satlofe, 1986:154). Osmanlı İdari sistemine göre "İskenderun Sancağı" olarak tanımlanan Hatay, 1939 yılına kadar özel bir idare sistemine sahip olmuştur. Türkiye'nin 1929-1936 yılları arasında Hatay'ın statüsü hakkında öneride bulunacağı bir ortam olmamıştır. Bu yıllar arasında Türkiye'nin attığı en somut olay Atatürk'ün isteği doğrultusunda daha sonraki yıllarda Hatay Cumhurbaşkanı olacak Tayfur Bey'in çalışmalarınıdaha verimli yürütebilmesi için Antalya'dan bağımsız milletvekili seçilmesidir (Kurat, 1975:301). Yine Atatürk'ün talimatıyla 1933 yılında Hatay'dan 175 genç Türkiye'ye getirtilerek burslu olarak eğitim görmeleri sağlandıktan sonra Hatay'a gönderilmiştir (Pehlivanlı vd. 2001: 39).

Avrupa'da yaşanan krizlerin de etkisiyle Fransa Eylül 1936'da Suriye'ye, Kasım 1936'da da Lübnan'a bağımsızlık tanımıştır. İskenderun Sancağı konusunda herhangi bir karar almayan Fransa, buradaki haklarını da Suriye'ye devretmiştir. Atatürk, İsmet İnönü ve Fevzi Çakmak'ın gelişmeleri değerlendirerek Fransa mandası altında bağımsız Hatay Devletinin kurulması yönünde çalışmalar yapılması ve Fransızlar nezdinde Milletler Cemiyeti'ne müracaat edilmesi yönünde karar aldıkları bilinmektedir (Akçora, 1995:392). Türkiye 9 Ekim 1936 günü Fransa'ya verdiği nota ile İskenderun Sancak'ına bağımsızlık verilmesini istemiştir. Fransa Türkiye'nin notasına verdiği cevapta; Sancak'a bağımsızlık vermenin Suriye'nin parçalanması anlamına geleceğini buna da yetkisinin olmadığını bildirmiştir (Alantar, 2001:89). Fransa'nın bu cevabından sonra Sancak'ta yaşanan çatışmalar sonucu Türkiye ve Fransa, sorunun çözümü için Milletler Cemiyetine başvurdular. 1936 yılı sonlarında konuyu gündemine alan Milletler Cemiyeti, İngiltere'nin de arabuluculuğu ile 27 Ocak 1937 de Sancak'a yeni bir statü verilmesini kararlaştırdı. Bu karara göre İskenderun sancağı içişlerinde bağımsız, dışişlerinde Suriye'ye bağlı bir konuma geldi. Kendine özgü bir anayasası ile idare edilmesi onaylanmış, bu konuda Milletler Cemiyeti gözetimi de sağlanmıştı. Yapılan anlaşmaya göre bu gözetim Fransa tarafından yürütülecek ve Türkiye ile Fransa bir garanti anlaşması imzalayarak Sancak'ın bütünlüğünü savunacaklardı. Hatay ismi de bu esnada ortaya çıkmış ve İskenderun Sancak'ı artık Hatay olarak anılmıştır (Gönlübol ve Sar, 1996:129). Milletler Cemiyeti Hatay Anayasası'nın hazırlanmasında

doğrudan etkili olmuş, 29 Mayıs 1937’de Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından kabul edilmiştir. Aynı gün Türkiye ve Fransa arasında Hatay’ın toprak bütünlüğünü garanti altına alan anlaşma imzalanmıştır (Alantar 2001:547).

Fransız temsilcisinin uygulamaları ve Hatay’ın bağımsızlığını engelleme çalışmaları, halk ile yönetimi karşı karşıya getirmiştir. Türk kamuoyu da bu durumu protesto eden eylemler yapmıştır. Bunun sonucu Türk-Fransız ilişkileri gerilimli bir sürece girmiştir. Sorunun çözümü için Türk ve Fransız tarafların anlaşma sağlayamamaları Hatay Meclisi için yapılması gereken seçimlerin iptal edilmesine neden olmuştur. Milletler Cemiyeti bunun üzerine yeniden araya girerek sorunun çözümü için bir komisyon oluşturmuş, komisyon seçim tüzüğü hazırlatmış ve seçimlerin 15 Temmuz 1938 tarihine kadar yapılmasına karar vermiştir. Fransız yöneticiler halk arasında devam eden olayları gerekçe göstererek seçimleri yeniden ertelemişlerdir. Bu gelişmeler üzerine Türkiye sorunun askeri yolla çözülebileceği mesajını vermek amacıyla Hatay sınırına otuz bin kişilik askeri kuvvet göndermiştir. Avrupa’da yaşanan siyasi krizden dolayı Türkiye ile sıcak çatışmayı göze alamayan Fransa geri adım atmış ve Hatay’da Fransız yöneticilerin yerine Türk yöneticilerin geçmesini kabul etmiş, Türkiye ve Fransa’nın 2500’er kişilik askeri kuvvet göndermeleri kararlaştırılmıştır. Bu anlaşma ile Türk kuvvetleri 4 Temmuz 1938’de Hatay’a girmiştir. 1938 yılı Ağustos ayında yapılan seçimle Meclis açılmış İlk toplantıda “Hatay Cumhuriyeti” adı kabul edilmiştir. Tayfur Sökmen Cumhurbaşkanı, Abdurrahman Melek ise Başbakan olmuştur (Erkin, 1987:105-109). Hatay Meclisi Türk Medeni Kanunu ve Ceza Kanununu aynen kabul etmiştir. Hatay’ın Türk yöneticileri Türkiye’ye katılma taleplerini gündeme getirmişlerdir (Armaoğlu,2018:351). Ancak Hatay’ın anavatana katılması için Fransa’nın onayı gerekiyordu. Fransa başlangıçta Hatay’ın anavatana katılmasına karşı çıksa da 1939 Mart’ından itibaren Avrupa’nın II. Dünya savaşı atmosferine girmesi aynı günlerde Türk-İngiliz ittifakı kurulmak üzere olması nedeniyle Fransa, Hatay’ın anavatana katılmasını onaylamak zorunda kalmıştır (Soysal, 1986:573-581). 7 Temmuz 1939’da Hatay Meclisinin aldığı karar ile Hatay anavatana katılmıştır. Hatay’ın Cumhuriyet statüsüne kavuşup, 1939’da Türkiye’ye katılması ile Fransa’nın Hatay konusunda takip ettiği politikayı protesto eden Suriye Hükümeti istifa etmiştir (Saray, 2006:78). Hatay’ın anavatana katılmasından sonra Suriye’de yaşayan Türkler üzerindeki baskı daha da artmıştır.

Suriye’nin Türklere Uyguladığı Baskı ve Asimilasyon Politikaları

Milli Mücadele yıllarında Misak-ı Milli sınırları içerisinde düşünülen Halep’te “Kuvay-ı Milliye” kurulmuş, ancak 20 Ekim 1920’de imzalanan Ankara İtilafnamesinden sonra bu bölge Fransız mandasına terk edilmiştir (Orhonlu, 1976:1135). Fransız mandası döneminde Halep’te 1922 yılında “Doğru Yol” isimli gazete yayınlanmış, 1926 yılında yayın hayatı sona ermiştir. Yine Halep’te yayınlanan “Vahdet” Gazetesi ve haftalık “Yeni Mecmua” yayına başlamış, en son “Yeni Gün” ismi ile yayın hayatına 1936 yılına kadar devam etmiştir.1936 yılından sonra Suriye’de her türlü Türkçe yayın yasaklanmıştır (Orhunlu,1976:1136). 1939 yılında Hatay’ın Anavatana katılmasından sonra 1941’de Halep Türkleri, ayaklanarak Kaleye Türk bayrağı çekmişler, Türkiye’ye katılma isteklerini duyurmuşlardır (Orhunlu, 1976:1136).

Hüsnü Zaim dönemi hariç Suriye yönetimi, Arap milliyetçiliğine bağlı Türk ve Türkiye karşıtlığı politikası uygulamıştır. Türklerin, Türkiye sınırlarına yakın bölgelerde yaşamaları Suriye devletinin Türklere şüphe ile bakmalarına neden olmuştur (Orhunlu,1976:1136). Özellikle Hafız Esad döneminde Suriye, Türklere karşı Araplaştırma politikasını yoğun bir biçimde uygulamıştır. Türkiye’ye gelmek isteyen Türklere pasaport verilmemiş, gizli olarak Türkiye’ye gelenlerin ise mallarına el konularak vatandaşlıktan çıkarılmışlardır. Seçme ve seçilme hakları çeşitli gerekçelerle kısıtlanmıştır. Hafız Esad döneminde toprak reformu adı altında Türklere ait topraklara el konularak Araplara verilmiştir. Lazkiye bölgesindeki Türk köylerinde bugün Araplar yaşamaktadır. Türk köy isimleri de değiştirilerek Arapça ’ya çevrilmiştir. Örneğin Elmalı (Tuffahiye), Gebene (Ravna), Gökdağ (El-Hadra), ismini almıştır. Halep bölgesinde yaşayan Türklerin toprak reformu adı altında arazileri ellerinden alınarak ekonomik olarak zayıflatılmışlardır. Kuneytra (Golan Tepeleri) da yaşayan Türkler

1967 İsrail savaşından sonra ev ve topraklarını kaybederek, Şam ve Halep'e göç etmek zorunda kalmışlardır. Büyük şehirlerde yaşayıp esnafılık yapan Türkler geçimlerini sağlamakta zorlanmış, Türkiye veya yurt dışında eğitim gören Türklere de bürokraside iş verilmemiştir. Suriye Türklerine karşı özellikle 1970'li yıllardan sonra uygulanan sindirme ve yıldırma politikaları yaşamın her alanında özellikle eğitim ve ekonomi alanında daha ağır biçimde uygulanmıştır. Uygulanan baskı politikaları sonucu eğitim ve ekonomik olarak zor günler yaşayan Suriye Türklerinin eğitim seviyesi hızla düşerek fakirleşmiştir. Suriye Türklerinin geçim kaynağı olan tütüncülük başta Yunanistan ve Bulgaristan olmak üzere Balkan ülkelerinden ithal edilen ucuz tütün ve üreticinin etnik kimliğine göre uygulanan tütün alım fiyatları, ekim alanlarının daralmasına ve Türklerin geçim şartlarının daha da ağırlaşmasına neden olmuştur. Ekonomik açıdan diğerlerine nazaran daha iyi bir konumda olan Halep Türkleri de uygulanan toprak reformu ile arazilerinin büyük bir bölümünü kaybetmişlerdir (Över, 1997:1687).

Esad Dönemi ve Baas İdeolojisi

II. Dünya Savaşı sonrasında Ortadoğu'da yaşanan değişim süreci içerisinde ortaya çıkan Baas Partisi, Arap milliyetçiliğinin çeşitliliğini simgelercesine, 1940 yılında Şam'da Rum-Ortodoks inancından Mişel Eflak ve Sünni Selahaddin Bitar tarafından kuruldu. 1947'de İskenderunlu bir Alevi olan Zeki Arsuzi'nin de katılımıyla ilk kongresini yaptı (Ülger,1995: 106). Sosyalizm ideolojisi de 23 Şubat 1966 darbesine kadar işbaşında kalan Hristiyan Mişel Eflak tarafından ülkeye yayılmıştır. Mişel, sosyalizm fikrini sadece Suriye'de değil komşu Arap ülkelerinde de yayılmasına katkı sağlamıştır. Bu nedenle Baas ideolojisi, Arap sosyalizmi, Arap milliyetçiliği, Pan-Arabizm ve militarizmin birleşimi olarak görülür. Arap milliyetçiliğinin özel bir yorumu olup, "birlik, hürriyet ve sosyalizm" sloganı ile özetlenmektedir (Ülger, 1995:105-115). Baas'cı ideoloji bütün Arapları tek bir devlet altında toplamayı öngörür. Kendini Arap hisseden ve Arap soyundan gelen herkes Arap'tır. Arap dünyasının temel sorunu Arap birliğinin kurulamamasıdır (Malik,1971:302).

Baas Partisinin kuruluşu Ortadoğu ve Suriye tarihi için bir dönüm noktası olmuştur. Baas Partisinin desteğini alan Alevi subayların baskıcı uygulamaları Sünnilerin büyük bir çoğunluğu tarafından tepki ile karşılanmıştır (Ma'oz ve Winckler, 1998: 17-33). Aleviler ile Sünniler arasında var olan gerginlik daha da artmıştır. Birçok Sünni Baas rejimini islam karşıtı ve baskıcı olarak ilan etmiştir. Silahlı kuvvetler aracılığı ile gücü eline geçiren Alevi azınlık grubun dini eğitime sınırlamalar getirmesi ve sert önlemler alması Sünni'lerin dini hassasiyetlerini ve sosyo-ekonomik konumlarını olumsuz yönde etkilemiştir. 1963 yılında gerçekleştirilen askeri darbe sonrası ise Baas Partisi Suriye'deki tek siyasi parti olarak iktidarı ele geçirmiştir. Ordu-Parti ortaklığı olarak oluşan Baas Rejimi büyük bir çoğunluk tarafından tepki ile karşılanmıştır. Baas Rejimi yukarıdan aşağıya bir devrim hareketi başlatarak bu tepkileri önlemeye çalışmıştır. Toprak reformu ile köylülerin desteği alınmaya çalışılmış, bürokratik oligarşinin etkileri azaltılmaya çalışılmış, önemli kurumlar millileştirilmiştir (Hinnebusch, 2012:98).

Baas'cılığın dış politika hedeflerini; Lübnan'ın tamamı, Türkiye, Irak ve Ürdün'den bazı bölgelerin katılımıyla sağlanacak "Büyük Suriye" hayali, Filistin'de kontrolü sağlamak için terör ve asker destekli hareketler olarak özetlenebilir. Suriye eski toprakları olduğunu iddia ettiği Lübnan, Ürdün, Filistin ve Hatay'ı kapsayan "Büyük Suriye" devletini Arap birliğinin ön koşulu olarak görmüştür. Suriye'deki Baas Partisi tüzüğü'nün 7.maddesinde "Arap vatanının Toros Dağlarından başladığı" ve partinin amacının da "Arap vatanının tamamını kurtarmak" olduğunun belirtilmesi Türkiye ile Suriye'yi birbirinden uzaklaştıran nedenlerden biri olmuştur (İbas, 2004:54-55). Suriye Baas Partisine göre; Birleşik Arap Devletinin başkenti Şam olmalıdır (Ülger, 1995:115).

Baas darbesiyle birlikte faaliyetlerini çoğunlukla gizli olarak sürdüren Müslüman Kardeşler, Hafız Esad'ın yönetime geldiği ilk yıllarda kısıtlı özgürlük ortamında güçlerini yeniden kazanmaya başlamışlardır. 1963 yılında Suriye Hava Kuvvetleri Komutanı olan Hafız Esad, 1966 darbesinde Savunma Bakanlığı görevine getirilmiştir. 1970 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü ile savaşan Ürdün'e karşı asker gönderen Salah'ın başarısız olması üzerine yönetimi ele geçirmiştir. Hafız Esad'ın yönetimi

ele geçirmesiyle Suriye’de nüfusun %13’ünü oluşturan Nusayri hakimiyeti güç kazandı (Köni 1995:49). Müslüman Kardeşlerin ve diğer Sünni grupların Suriye’yi İslam Cumhuriyeti olarak tanımlama talebini kabul etmeyen Hafız Esad, devlet başkanının Müslüman olması gerektiği konusunda anayasal bir zorunluluk getirmiştir (Hinnebush, 2012: 65-89). Hafız Esad, Suriye’deki meşruiyetini güçlendirmek için Nusayri/Alevi mezhebinin İslam inancının bir parçası olduğu düşüncesinin özellikle Sünni Araplar tarafından kabul edilmesi arayışına girdi. İran kökenli bir aileye mensup olan ve 1970 yılında Irak’tan Lübnan’a sürgün gönderilen Ayetullah Hasan Şirazi’nin 1972 yılında verdiği fetva Hafız Esad’ın beklentilerine cevap verdi. Şirazi’nin “Her Şii itikadi olarak Alevi her Alevi de mezhep olarak Şii’dir” fetvası Nusayri Hafız Esad’ın dini meşruiyet sorununu gidermiştir (Arıkan, 2012:23). Esad rejiminin meşruiyetini sorgulayan Suriye Müslüman Kardeşler örgütü liderliğinde 1980’li yılların başından itibaren Hama ve Halep gibi şehirlerde öğrencilerin, esnafın ve halkın düzenlediği birçok protesto gösterisi gerçekleştirilmiştir (Pierret, 2014: 2). Hafız Esad gösterileri askeri operasyonlarla bastırmıştır. 1979 yılında Halep’te seksenden fazla askeri okul öğrencisinin öldürülmesi üzerine 1980 yılında Esad bir yasa çıkartarak Müslüman Kardeşlere üye olmayı suç olarak kabul etmiştir. Bu yasadan sonra Müslüman Kardeşler faaliyetlerini gizli olarak sürdürmeye devam etmiştir. 1982 yılında Hafız Esad’ın talimatıyla Hama’da onbinlerce insanın öldürülmesi (Cleveland, 2008:451) üzerine Müslüman Kardeşler Suriye’yi terk etmek zorunda kalmıştır. (Sunuyama, 2007:94). Bölgede ve ülkesinde gittikçe güç kaybeden ve hasta olan Hafız Esad, yerine geçecek veliahtı hazırlamaya başlamıştır. Oğullarından Mecid’in uyuşturucu alışkanlığı olması, Basil’in 1994 yılında Şam havaalanı yolunda geçirdiği trafik kazası sonucu ölmesi, Beşar Esad’ı tek veliaht olarak bıraktı. Hafız Esad 2000 yılında ölünce yerine oğlu Beşar Esad yönetimin başına geçti.

Beşar Esad Dönemi

11 Eylül 1965 doğumlu Beşar Esad, başlangıçta babası Hafız Esad tarafından varis olarak düşünülmemişti. Beşar, abisi Basil’in 21 Ocak 1994’te trafik kazası sonucu ölümü üzerine aynı yıl İngiltere’den Suriye’ye getirilerek varis olarak hazırlanması için eğitime tâbi tutulmuştur. 2000 yılı Ocak ayında babası Hafız Esad’ın ölümü üzerine Mayıs ayında yapılan referandumda oyların % 97’sini alarak Suriye Devlet Başkanı seçilmiştir. Beşar Esad 2000 yılı Mayıs ayında iktidara geldiğinde halkın büyük bir bölümü tarafından olumlu karşılandı. Beşar Esad’ın İngiltere’de eğitim alması ve bu eğitimin etkilerinin yaptığı bazı uygulamalarda görülmesi bu olumlu karşılanmada etkili oldu (Hinnebusch, 2012:95). Beşar Esad yemin töreninde yaptığı konuşmasında ekonomiyi liberalleştirmek, yolsuzluk ve yozlaşmayla mücadele başta olmak üzere birçok konuda demokratik açılımlar yapacağı sözünü vermişti. Bunun bir göstergesi olarak başlangıçta yolsuzluklarla mücadelede önemli bir isim haline gelmiştir. Birçok siyasi hükümlü ve tutukluyu serbest bırakmıştır. Reformları destekleyen aydınların kamuya açık toplantılar düzenlemesine, gazete ve dergi yayınlamasına izin vermiştir. “Suriye Bilgisayar Topluluğu”nu kurmuştur. Yapılan bu değişimlerin de etkisiyle siyasi ve sosyal meselelerin açık bir biçimde tartışılmasını ve sosyokültürel bazı reformların gerçekleştirilmesi isteği ile muhalefet hareketi gelişmeye başlamıştır. Bu istekler Beşar Esad tarafından kabul edilmemiş, uygulamadaki bazı reformlar da kısa sürede geri çekilmiştir. Muhalif grup milli birlik beraberlik ve istikrar adına şiddet kullanılarak bastırılmıştır. “Şam Baharı” adı verilen reform hareketinin şiddet kullanılarak bastırılması Beşar Esad hakkında oluşan “reformist” algısının yıkılmasına neden olmuştur. Küçük çapta gerçekleşen reform hareketleri de ekonomik tedbirlerle desteklenememesi fakirliğin artmasına işsizliğin ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin artmasına neden olmuştur.

Babası gibi iktidarda kalabilmek için şiddet kullanmaktan çekinmeyen Beşar Esad, seçimler aracılığıyla yönetimini meşru kılmaya çalışmıştır. Muhalif grupları kontrol altına almak için uygulanan değişik önlemler yönetimin daha fazla otoriterleşmesine neden olmuştur. Güvenlik güçleri insanları çok basit gerekçelerle tutuklamaya başlamış, muhalif kişiler basit gerekçelerle uzun süre hapis hanelerde tutulmuştur. Reform adına yapılan her uygulama küçük bir grubun işine yaramış, halkın günlük yaşamını kolaylaştırmamış aksine yoksulluğun daha da artmasına neden olmuştur. Lübnan’da 2005’te

gerçekleşen “Sedir Devrimi”nden sonra Suriye yanlısı rejimin iktidardan uzaklaştırılması, Suriye askeri gücünün de Lübnan’dan ayrılmasına neden olmuştur. Beşar Esad’ın politik gücünün zayıflamasına neden olan bu olaylardan sonra Beşar Esad, 2007 yılında yeniden seçilse de eski siyasi gücüne kavuşamamıştır. 2011 yılında Beşar Esad rejimine karşı başlayan ayaklanmaların en büyük sebeplerinden birisi de reform hareketleri konusunda muhalif gruplarla yaşanan gerilimdir. Dera’da rejim aleyhtarı duvar yazıları yazan çocukların tutuklanması sonrasında siyasi suçluların serbest bırakılmasını isteyen gösteriler sırasında güvenlik güçlerinin halka sert müdahaleleri gösterilerin ülke genelinde yayılmasına neden olmuştur (Kargın, 2018:33). Beşar Esad tepkileri azaltmak için birçok siyasi suçluyu serbest bırakmış, kırk sekiz yıldır devam eden olağan üstü hal yönetimine son vermiş, hükümeti feshetmiş ancak alınan bu tedbirler isyan hareketinin yayılmasını önleyememiştir.

Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı

Tunus’da 17 Aralık 2010 günü bir gencin kendisini yakmasından sonra “ekmek, onur ve özgürlük” sloganıyla başlayan ve kısa sürede birçok Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkesini etkisi altına alan “Arap Baharı” isimli süreç darbe, karşı devrim, iç savaş ve dış müdahalelerin etkisiyle milyonlarca kişiyi etkiledi. İsyanların görünen nedeni iktidarların yolsuzlukları, sosyal eşitsizlikler ve işsizlikti. Mısır, Libya, Suriye, Ürdün, Bahreyn, Tunus ve Yemen Arap Baharı eylemlerinden doğrudan etkilenen ülkeler oldular (Salık, 2011:26). Mısır’da otuz yıl süren Hüsnü Mübarek yönetiminin değişmesi ile sonuçlanan halk hareketinden sonra geçiş döneminde yaşanan çatışmaların ardından gerçekleşen askeri darbe ile ordunun ülke üzerindeki hâkimiyeti daha da arttı. Bugün Mısır, Mübarek dönemini aratan anti-demokratik yönetim altında daha fazla baskıyla yönetiliyor. Ürdün ve Fas gibi monarşiler bu süreçte yaptıkları kısmi anayasal reformlarla halkın öfkesini yatıştırırken, Libya, Suriye ve Yemen’de Arap Baharı yerini iç savaşa bıraktı.

Suriye’nin Ürdün sınırı yakınında bulunan Dera kentinde Mart 2011’de başlayan gösteriler, Arap Baharının da etkisi ile kısa sürede ülke geneline yayıldı. İsyanların başladığı ilk gün Rusya ve İran’ın desteğini alan Beşar Esad’ın olaylara şiddet kullanarak karşılık vereceği beklenmekteydi. Suriye halkı ise Batı’nın baskı ve yaptırımları karşısında Beşar Esad’ın şiddet kullanamayacağını düşünüyordu. Halkın reform taleplerinin şiddet kullanılarak bastırılması (Elhadj, 2010:2) ve bölgede çıkarları olan küresel güçlerin müdahalesi kısa süre içerisinde ülkeyi kaosa sürükleyecek bir dönemi başlatmıştır. Gösterilerle bir sonuç elde edemeyen muhalif gruplara karşı uygulanan sert tedbirler sonucu birçok göstericinin ölmesi, muhalif grupların da silahlı ayaklanma yolunu tercih etmesine neden olmuştur. Bu süreçte özellikle Beşar Esad ordusunda görev alıp, rejimin halka yönelik tutumu karşısında orduyu terk ederek silahlarıyla birlikte muhalefete katılan ordu mensupları, bir müddet sonra Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ismiyle ülkedeki ilk muhalif silahlı grubu teşkil edecek yapılanmayı oluşturmuşlardır. İç savaş süreci içerisinde sahada yeni aktörler belirmiş ve ülkenin mevcut görünümü bu aktörlerin etkinlik alanları çerçevesinde büyük bir değişime uğramıştır. İç savaşın yaygınlaşmasında ve uzun süre devam etmesinde en önemli faktör çatışan grupların etnik ve mezhepsel farklılıkların bölgede çıkarı olan devletler tarafından istismar edilmesi etkili olmuştur. Birçok açıdan Sünni-Şii çatışmasına dönüşen bu savaşta Aleviler ve Sünniler arasındaki gerginlikler daha da artmıştır. Beşar Esad’a karşı isyan hareketi başladığında alevilerin tamamına yakını Beşar Esad’ı desteklemiştir. Bu durum isyanların Alevi-Sünni çatışmasına dönüşmesinde etkili olmuştur. Sünniler arasında .Alevilerin Esad’a desteğine karşı duyulan tepki, Alevilerde ise Esad’ın yönetimden devrilmesi durumunda büyük katliamlara muhatap olabilecekleri endişesi oluşmaya başlamıştır.

Sekiz senedir devam eden ve ne zaman biteceği öngörülemeyen bu savaşın Arap Baharının getirdiği “ekmek, onur ve özgürlük” mücadelesinin bir parçası olmadığını, Suriye tarihinin bir bileşeni ve küresel güçlerin çıkar çatışması sonucu başladığını göstermektedir. Bütün bunların yanında ülkede yaşanan mezhep farklılıklarının, ekonomik zorlukların ve politik baskıların da etkisi olmuştur. Suriye’nin tarihi geçmişinde birbirini izleyen otokratik yönetimlerin baskıcı ve ayrıştırıcı politikaları özellikle Hafız Esad döneminden itibaren ülke içinde güçlü bir muhalif grubun oluşumuna neden

olmuştur. Müslüman Kardeşler'in öncülüğünde gelişen muhalif gruplar yıllar boyu şiddetle bastırılmıştır. Muhalif kişilerin birçoğu ya öldürülmüş ya cezaevine atılmış ya da ülkeyi terk etmek zorunda bırakılmıştır. Beşar Esad döneminde de zaman zaman yükselen muhalefet hareketi sert bir şekilde bastırılmıştır. Arap Baharı sonrası başlayan isyan hareketleri ise şiddet kullanılmasına rağmen bastırılmamış çok kısa bir sürede ülke geneline yayılmıştır. İsyen hareketinin boyutu ve etkisi geniş olsa da Beşar Esad yönetimini devrilmesi için yeterli olmamıştır. Daha önceki bölümlerde kısa da olsa bahsedilen Suriye üzerinde etkisi olan küresel ve bölgesel güçlerin çıkar çatışması, özellikle Rusya ve İran'ın askeri güç de dahil olmak üzere diplomatik destekleri Esad'ın yönetimini sürdürmesinde etkili olmuştur. ABD öncülüğünde Batılı devletlerin Suriye politikası da savaşın uzamasına neden olmuştur. Bu nedenle Suriye iç savaşının sadece iç siyasal gelişmelerin bir sonucu olduğunu söylemek isabetli bir analiz değildir. Süreç içerisinde Suriye, küresel ve bölgesel güçlerin vekâlet savaşlarının bir zemini haline gelirken, küresel güçlerin desteklediği PYD ve DEAŞ gibi terör örgütlerinin eylemleri bölgenin geleceğinin belirlenmesi konusunda etkili olmuştur (Güler, 2013:216).

Fırat'ın Doğusu PKK=PYD Yapılanması

PKK'nın Suriye yapılanması, Öcalan'ın burayı örgütün lojistik merkezi olarak kullanmaya başladığı 1979 yılına kadar gider. Türkiye ile Suriye arasında 22 Ekim 1998 tarihinde imzalanan "Adana Mutabakatı" ile Öcalan'ın Suriye'den çıkarılması sağlanmış, sağlanmış ancak örgütün Suriye'deki etkinliği daha da artmıştır. Abdullah Öcalan 1999 yılında Türkiye'ye teslim edildikten sonra da cezaevinde iken örgüte talimatlar vermeye devam etmiştir. Cezaevinde hükümlü iken örgüt mensuplarına ulaştırdığı 25 Aralık 2001 tarihli notunda ".....İran'da demokratik İslam anlayışı temel alınmalı.....Suriye'de Demokratik Birlik Partisini Suriye halkı için öneriyorum...." (İçişleri Bakanlığı, 2017:6) diyordu. 24 Nisan 2002 tarihinde toplanan PKK 8. Kongresinde, Türkiye, Irak, İran ve Suriye'de yeni örgütlenmelere yönelmesi kararı gereği PYD (Partiya Yekitiya Demokrat/Demokratik Birlik Partisi) 17 Ekim 2003'te kurulmuştur. PYD'nin kurulması üzerine ülkemizdeki PKK teröristlerinin bir kısmı PYD'ye katılmak üzere Suriye'ye gönderilmiştir.

KCK sözleşmesi ile PKK terör örgütünün hedefinin Türkiye, İran, Irak ve Suriye'de Demokratik Konfedere Kürdistan'ı kurmak olduğu ilan edilmiştir. 47 maddeden oluşan KCK sözleşmesi, yasama, yürütme ve yargı erklerinden oluşan, piramit tarzı örgütlenme modelidir (İçişleri Bakanlığı, 2017:2-62). Terör örgütü, KCK yapılanması ile siyasallaştığı izlenimini oluşturmayı, böylece yurtiçinde ve uluslararası düzeyde varlığı ve faaliyetleriyle meşru kabul edilen bir sistem oluşturmayı hedeflemektedir. KCK Sözleşmesi'nde önerilen sistem;

- Kent Meclisi
- Siyaset Akademisi
- Toplum Kongresi
- Kooperatifçilik'ten oluşmaktadır.

KCK terör örgütü; Türkiye, İran, Irak ve Suriye toprakları üzerinde "özerklik" kazandıktan sonra "konfederalizm" ilan ederek bölgede 4 parçalı bir konfedere Kürdistan kurmayı hedeflediği örgütün yayın organlarının yaptığı açıklamalardan bilinmektedir (İçişleri Bakanlığı, 2017:27).. PYD, 2011 yılında Suriye'de iç savaşın başlamasından sonra ülkenin kuzeyinde hızla örgütlenmiş, 19 Temmuz 2012 tarihinden itibaren kantonlaşma sürecini başlatmıştır (Demir, 2015:39). Terör örgütünün yayın organı Serxwebun'un Mayıs 2002 sayısında yayınlayan PKK'nın 8. Kongre kararlarına göre: "Suriye'de Demokratik Birlik Hareketi veya Partisi kurularak desteklenmesi" kararı alınmıştır. Bu karar PKK'nın 2002 yılından itibaren Suriye'de savaş hazırlıklarına başladığını göstermektedir. Bir terör örgütünün küresel güçlerin desteği olmadan böyle bir öngöründe bulunması ve hazırlıklara on yıl önceden başlaması izaha muhtaç bir konudur. 2002 yılında PYD'nin kurulmasına karar verildikten sonra PKK'nın bazı militanları PYD'ye katılmak üzere Türkiye'den Suriye'ye gönderilmiştir. YPG (Halk

Savunma Birlikleri) ve YPJ (Kadın Savunma Birlikleri) kurularak Suriye iç savaşında yaklaşık on yıl kadar önce iç savaş hazırlıklarına başlamıştır. PKK terör örgütünün silahlı kanadı olan YPG son dönemde başta ABD olmak üzere blge üzerinde çıkarılan ülkelerin verdiği politik ve askeri destek ile Suriye iç savaşını örgüt için bir fırsata dönüştürme arayışı içine girmiştir (Culbertson, 2016:95). YPG'nin DEAŞ'e karşı yürüttüğü mücadele bölgedeki Kürtlerin YPG etrafında toplanmasına neden olmuştur (Oytun, 2015:17-19). DEAŞ'e karşı mücadele eden demokratik bir güç olarak dünya kamuoyuna servis edilen YPG'nin (Luizard, 2016:93) Suriye'nin kuzeyinde bulunan bölgenin büyük bir bölümünü işgal etmesine izin verilmiştir. PYD/YPG/PKK terör örgütü Suriye'de kanton olarak ilan ettiği bölgelerde baskı ve şiddet yoluyla demokratik yapıyı değiştirmeyi büyük ölçüde başarmıştır. Terör örgütünün baskısına direnen Türkmen ve Arap bölge halkının çocukları zorunlu askerlik adı altında kaçırılmış, bina ve arsalarına el konulmuş, nüfus ve tapu binaları yakılarak kayıtlar imha edilmiş hiçbir muhalif gruba yaşam hakkı tanımamıştır. Rakip olarak gördüğü siyasal partileri kapatmış, yönetici ve taraftarlarını ya öldürmüş ya da cezaevine koymuştur (İçişleri Bakanlığı, 2017:5).

İsrail ve Suudi Arabistan temsilcileri, 4 Haziran 2015 günü Washington'da CFR (Council on Foreign Relations-Dış İlişkiler Konseyi) adlı düşünce kuruluşunda İran, Irak, Suriye ve Türkiye'nin de bir bölümünü içine alacak Kürt devleti kurulmasını desteklediklerini açıkladılar. ABD'nin binlerce tır dolusu silah ve mühimmatı PYD'ye verdiği bilinmektedir. 4 Ocak 2018 günü Fransa hükümet sözcüsünün: "Suriye'de PYD elinde bulunan DEAŞ'lı Fransız vatandaşlarının PYD mahkemeleri tarafından yargılanmasını saygıyla karşılıyoruz" açıklaması Fransa'nın PYD'yi devlet gibi gördüğünün resmi makamlarca ilan edilmesidir. Türk yargısına güvenmediklerini her fırsatta açıklayan Batılı ülkelerin terör örgütü PYD'nin yargılamasını meşru kabul etmesi bu ülkelerin niyetlerinin deşifre olması açısından önemlidir. Suriye yönetimi ile PYD arasında süren ilişkiler (Tonak, 2015:271), ABD'nin Suriye'den çekileceğini açıklamasından sonra daha da gelişmiş, ABD'nin boşalttığı bölgeye rejim güçlerinin yerleşmesi ABD ile Rusya arasında pazarlık konusu olmuştur. Hazırlanacak yeni Suriye Anayasasında Fırat'ın doğusunda bulunan PYD'ye özerklik verileceği tartışılmaya başlanmıştır. PYD'de 2013 yılı sonundan itibaren Fırat'ın doğusunda geçici hükümet kuracağını, bölgesel Anayasa için hazırlık çalışmaları yapacağını, bölgesel parlamento oluşturacağını açıklamıştır (Yassin-Kassab ve Al-Shami, 2016:73). Bütün bu gelişmeler dikkate alındığında Fırat'ın doğusundaki 600 kilometrelik Türkiye-Suriye sınır hattı PYD-PKK'nın kontrolünde kaldığı sürece Türkiye'ye yönelik tehdidin boyutları da her geçen gün artacaktır.

Sonuç

Makalemizin sonuç bölümünde günümüzde yaşanan olaylar üzerinden bir değerlendirme yapmanın yanında, yaklaşık otuz yıl önce Irak'ın işgal süreci ile başlayan ve günümüzde yaşananlarla neredeyse birebir benzerlik gösteren olaylar hatırlatılarak yorum okuyucuya bırakılacaktır.

1991 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi üzerine ABD, Fransa ve İngiltere liderliğinde Suudi Arabistan, Suriye, Mısır gibi Müslüman ülkeler de dahil olmak üzere 28 devletin askerî güçlerinin katılımıyla oluşturulan "Çokuluslu Koalisyon Kuvvetlerinin" 17 Ocak 1991 tarihinde havadan Irak'a saldırmasıyla başlayan Körfez Savaşı, 3 Mart 1991 günü "Çokuluslu Koalisyon Kuvvetleri" ile Irak heyetleri arasında imzalanan ateşkes anlaşması ile sona erse de bölgede savaş otuz yıldır sürmekte, milyonlarca insanın ölmesine ve bölgenin gelişmemesine neden olmaktadır.

Birinci Körfez Savaşı sırasında 1991 yılı Temmuz ayında Saddam'ın baskısından kaçan yüzbinlerce peşmergenin, Türkiye ve İran'a sığınmaları üzerine Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden Irak devletinin vatandaşlarının göç etmesine neden olan uygulamalarına son vermesini talep etti. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinden bu yönde bir karar çıkmaması üzerine Türkiye Irak'dan kaçan Peşmerge ve Türkmenler için Saddam'ın kontrolü dışında Irak'ın kuzeyinde güvenli bölge kurulmasını istedi Lüksemburg'daki zirve toplantısında İngiltere ve Fransa'nın desteği sonucu teklif kabul edildi. Amerika'da teklifi destekledi. ABD, 36. Paralelin kuzeyinde Kürtlerin güvenliğinin

sağlanması amacıyla Çekiç Güç adı verilen beş bin kişilik silahlı güç bulunduracaklarını açıkladı. Silopi'ye konuşlanan askeri birlikte Türk ve Amerikan askerleri ile birlikte İngiliz, Fransız ve İspanya askerleri görevli idi.

Kürtlerin Irak'ın kuzeyine geri dönmelerini sağlamak üzere, 36. paralelin kuzeyini, Irak'ın egemenlik alanı dışında bırakan, İncirlik ve Pirinçlik'e konuşlanmış Amerikan, İngiliz ve Fransız birliklerinden kurulu, Çekiç Gücün bölgeye yerleşmesi Türkiye tarafından önerilse de, ABD'nin Kuzey Irak politikasına uygundu. ABD'li stratejistler, Kürtlerin büyük bir çoğunluğunun yaşadığı, Irak'ın kuzeyinin Saddam'ın denetiminin dışında kalması görüşünü birinci körfez savaşından çok daha önceki yıllarda savunuyorlardı. ABD 1980'li yıllarda "çevik güç" adı ile kurmayı düşündüğü ve Türkiye'nin o dönemde karşı çıktığı için kuramadığı orduyu yaklaşık on yıl sonra bu sefer Türkiye'nin isteği ile bölgede kurmayı başarıyordu. Körfez savaşlarında da görüldüğü gibi güçlü devletler hazırladıkları koşullar sonucu kendi politikalarını uygulamak için uygun ortamlar yaratabilmekte, bölge devletleri de kısa sürede menfaatine ama uzun sürede zararına olan bu politikaları kendi başarıları olarak görebilmektedir.

Türkiye'nin 1991 yılındaki I. Körfez savaşından itibaren Irak politikasını genel olarak üç başlık altında toplayabiliriz:

- Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması.
- Türkiye'nin güvenlik endişelerinin dikkate alınarak Irak'ın kuzeyinde kampları bulunan bölücü terör örgütünün faaliyetlerinin engellenmesi.
- Türkmenlerin haklarının korunması.

2020 yılına geldiğimizde aradan otuz yıl geçmiş, neticede Irak'ın kuzeyinde fiili olarak bir Kürt devleti kurulmuş, Türkmenler katledilmiş, ülkemiz Irak'taki otorite boşluğundan kaynaklanan ciddi güvenlik sorunları yaşamaktadır.

Türkiye, İran, Irak ve Suriye bölgede bir Kürt devletinin kurulmasını istememelerine karşın, ortak bir politika üretememeleri, bölgede Kürt devleti kurmayı çıkarlarına uygun gören ABD, İngiltere ve İsrail'in politikalarının bölgede etkin olmasını sağlamıştır. Kürt nüfusunun Irak, İran, Suriye ve Türkiye topraklarında bulunması başlangıçta bağımsız bir Kürt devletinin kuruluşunu güçleştiren bir faktör olarak düşünülmüştü. 1937 yılında Atatürk'ün öncülüğünde Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında, 8 Temmuz 1937'de Tahran'da Sadabad Sarayı'nda imzalanan "Sadabat Paketi"nin Türkiye-Irak-İran üçgeninde Kürt aşiretlerinin isyanlarının önlenmesini amaçlandığı paktın 7. maddesinde şu şekilde ifade edilmektedir: "Bağıtlı taraflardan her biri, kendi sınırları içinde diğer bağıtlı tarafların kurumlarını yıkmak, düzen ve güvenliğini sarsmak veya politik rejimini bozmak amacıyla silahlı çeteler, birlikler veya örgütlerin kurulmasını ve eyleme geçmelerini engellemeyi yükümlenir." Anlaşma İran, Irak, Afganistan ve Türkiye'nin Kürt ayaklanmalarına karşı ortak bir politika çerçevesinde hareket etmelerini ön görmesine karşın, özellikle Türkiye, İran, Suriye ve Irak'ın değişik dönemlerde küresel güçlerin istihbarat servislerinin etkisiyle farklı Kürt gruplarını desteklemesi, farkında olmadan bu bölgede siyasi Kürtçülüğün gelişmesine ortam hazırlamıştır.

Haritaların yeniden çizildiği günümüzde, Türkiye için önemli olan özellikle ülkemizi çok yakından ilgilendiren gelişmelerde, stratejik hedefler belirlenmeli ve buna uygun politikalar geliştirilmelidir. En kötü senaryo iç savaş sonrasında Suriye'nin de Irak gibi bölünme tehlikesiyle karşılaşmasıdır. Böyle bir durum İsrail tarafından arzulanmasına rağmen Türkiye'nin istemeyeceği sonuçlar doğurabilecektir. Suriye'nin bölünmesi devlet mekanizmasının bütünüyle ortadan kalkmasına ve küresel güçlerin desteklediği terör örgütü kontrolünde özerk bölgelerin oluşmasına olanak verecek ve Irak'taki gibi etnik ve mezhepsel çatışmaların önü alınamayarak kitlesel çatışmalar yaşanabilecektir. Bu nedenle Türkiye'nin Suriye'ye yönelik küresel operasyondan en az zararla kurtulabileceği çok yönlü

bir siyasî yaklaşım tarzını benimsemesi gerekmektedir. Uluslararası enerji hâkimiyet mücadeleleri, İsrail'in konumu, su kaynaklarının paylaşımı, küresel ekonomik hareketler dikkate alınarak bölgenin değerlendirmesi yeniden yapılmalıdır. Her türlü olasılıklar dikkate alınarak değişik disiplinlere mensup uzmanlarca analitik değerlendirmeler yapılarak alternatif planlar hazırlanmalıdır. Bu değerlendirmeler, istihbari bilgi ve belgelerle desteklenmeli, karar alıcıların karar vermelerini kolaylaştıracak değerlendirmeler sunulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, Ünal (2012). *A'dan Z'ye Terörizm*. Ankara: Kripto Yayınları.
- Ada, Serhan (2005). *Türk-Fransız İlişkilerinde Hatay Sorunu (1918-1939)*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akçora, Ergünöz (1995). "Hatay'ın Anavatan'a İlhakının Türk Dış Politikasında Yeri". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XI, Sayı:32, s. 379-405.
- Akdemir, Salih (2000). "Suriye'deki Etnik ve Dini Yapının Siyasi Yapının Oluşmasındaki Rolü" *Avrasya Dosyası*, C 6, Sayı:1, Ankara, Asam Yayınları. s.201-237.
- Alantar, Ö. Zeynep (2001). "Türk Dış Politikasında Milletler Cemiyeti Dönemi". (Ed. Faruk Sönmezoğlu). *Türk Dış Politikasının Analizi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Arı, Tayyar (2012). *Siyaset Savaş ve Diplomasi*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Arıkan, Pınar (2012). "Suriye'nin Nusayri Yüzü ve İran". *Ortadoğu Analiz*, Cilt 4, sayı:43, s.18-29.
- Arslan, Sıddık (2016). "International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic" Volume 11/13 Summer 2016, p. 1-96 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9687> ISSN:1308-2140, Ankara-Turkey
- Armaoğlu, Fahir (2018). *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Aydoğan, Bekir (2015). "PYD'nin ABD-Rusya Denklemindeki Tercihi", *Orta Doğu Analiz*, Cilt:12, Sayı:71, s.58-59.
- Benice, E. İzzet (1936). "İskenderun ve Antakya". *Açık Söz Gazetesi*, 12 Eylül.
- Bige, Yavuz (1994). *Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Türk Fransız İlişkileri*. Ankara:TTK Yayınları.
- Cleveland, L. William (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*. (Çev. M. Harmancı). İstanbul: Agora Kitaplığı
- Çasın, Mesut (1995). "Suriye Arap Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri". *Avrasya Dosyası*, Ankara, C.IISayı:3, s. 53-61.
- Culbertson, Shelly (2016). *The Fires of Spring: A Post-Arab Spring Journey Through the Turbulent New Middle East Tunisia, Turkey, Iraq, Jordan, Qatqr, Egypt*. New York :St . Martin's Press.
- Dağıstanlı, Adil ve Sofuoğlu, Adnan (2008). *İşgalden Katılma Hatay*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Demir, Arzu (2015). *Devrimin Rojava Hali*. İstanbul: Ceylan Yayınları.
- Elhadj, Elie (2010). "Why Syria's Regime is Likely to Survive ." *MERIP Journal* Winter Issue 257, Vol 40, no 4. s.1-29.
- Erkin, C. Feridun (1987). *Dışişlerinde 34 Yıl, Anılar-Yorumlar*. 2. Baskı, Cilt 1, Ankara: TTK Yayınları.
- Ertuğrul, Doğan (2012). "Türkiye Dış Politikası İçin Bir Test:Suriye Krizi". *TESEV Dış Politika Programı Yayını*, s.1-6.

- Gönlübol, Mehmet ve Sar, Cem (1996). *1919-1938 Yılları Arasında Türk Dış Politikası. Olaylarla Türk Dış Politikası*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güler, Aydemir (2013). *Bir Türkiyelileşememe Öyküsü: Kürt "Açılımı" Hakkında Yazılar*. İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- Gürseler, Ceren (2016). "Yeni" Olgusu: 100.Yılında Sykes-Picot Antlaşması Orta Doğu ve Türkiye" *Akademik Bakış*, cilt,9 sayı:18, s.79-92.
- Herring, Eric (2000). "Rogue Rage: Can We Prevent Mass Destruction?", *Journal of Strategic Studies*, Vol: 23, Issue: 1, March 2000, p.188-212.
- Hinnebusch, Raymond (2012). "Syria: From Authoritarian Upgrading to Revolution?" *International Affairs* 88 (1): p.95-113.
- İbas, Selahattin (2004). *Türkiye-Suriye İlişkilerinin Tarihi*. (Ed:Türel Yılmaz ve Mehmet Şahin) *Ortadoğu Siyasetinde Suriye..* Ankara: Platin Yayınları.
- İçişleri Bakanlığı (2017). *Terör Örgütünün Suriye Kolu PKK/KCK*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları.
- İlkin, Selim (1979). "Türkiye Suriye İlişkileri. Türk-Arap İlişkileri: Geçmişte, Bugün ve Gelecekte" *I. Uluslararası Konferans Bildirileri 18-22 Haziran*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiye ve Orta Doğu Araştırma Enstitüsü.
- İşyar, G. Ömer (2013). "Türkiye-Rusya İlişkileri:Günümüzde Doğu-Batı Rekabetinin Yeni Kırılma Noktası" (Ed:Sezgin Kaya). *Rusya'nın Doğu Politikası*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Kafalı, Mustafa (1973). "Suriye Türkleri-I". *Töre Dergisi*, Ankara,Sayı:21, s. 21-36.
- Karabulut, Bilal (2007). "Karadeniz'den Orta Doğuya Uzanan Bir Dış Politika:Geçmişten Günümüze Suriye-Rusya İlişkileri." *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*,Sayı:15, s. 69-91.
- Kargin, İ. Aksu (2018). "The Unending Arab Spring in Syria: The Primary Dynamics of The Syrian Civil War as Experienced by Syrian Refugees." Volume 13/3, Winter 2018, p. 27-48 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13158> ISSN: 1308-2140, Ankara-Turkey
- Kirişcioğlu, M. Fatih (2016). "Suriye'de İç savaş Süreken Suriye Türkleri". *Yeni Türkiye Orta Doğu Özel Sayısı*. s. 754-769.
- Korkmaz, Yusuf (2015). *İran-Suriye Bölgesel İttifakı*. Ankara:Matbuat Yayın Grubu.
- Köni, Hasan (1995). "Büyük Suriye Politikasının Tarihi Gelişimi". *Avrasya Dosyası*, Sonbahar 1995 Ankara C.II S.3. Sayı:49, s.41-51.
- Kurat, Y. Tekin (1975). "Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası", *Belleten*, C. XXXIX, Sayı. 154, s. 265-308.
- Luizard, Pierre-Jean (2016). *IŞİD Tuzağı*. (Çev.Yasemin Özden Charles). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Malik, Abd-el, Enver (1971). *Çağdaş Arap Düşüncesi Bağımsızlık Sosyalizm-Müslüman Kardeşlerden Marksizm'e Kadar*. (Çev.Adnan Cemgil). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Ma'oz, Joseph Ginat and Winckler, Onn (1988). "Modem Syria: From Ottoman Rule to Pivotal Role in the Middle East", Brighton, Portland: *Sussex Academic Press*, p. 17-33.
- Ma'oz, Moshe (1991). *Esad: Şam'ın Sfenksi*. (Çev. Hakan Gündüz). İstanbul:Akademi Yayınları.
- Mansfield, Peter (2000). *Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası*. (Çev. Salih Yurdakul). İstanbul: Söylem Yayınları.

- Mikail, E. Hasan (2007). *Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası*. İstanbul: IQKültür Sanat Yayıncılık.
- Oral, Sander (2018). *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara:İmge Yayınevi.
- Orhonlu, Cengiz. (1976). *Suriye Türkleri, Türk Dünyası El Kitabı*. Ankara:Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Oytun, Orhan (2015). “Suriye’de Kürt Kuşağı Mümkün Mü?”, *Orsam*, Cilt:7, Sayı: 69, s. 17-19.
- Över, Kıvanç Galip (1997). “Hicaz’daki Soru İşareti: Suriye Türkleri.” *Yeni Türkiye Dergisi*, Türk Dünyası Özel Sayısı. Cilt:2, sayı 15, s.1686-1694.
- Özdemir, Çağatay (2016). “Suriye’de İç savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi”. *Bilgi* (33), Kış/Winter, s.81-102.
- Özden, Hakan (2016). “Turkey and Syria From 2011 to 2013: From Intimacy to a Dilemma.” *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 11/2 Winter 2016, p. 1029-1048 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9302> ISSN: 1308-2140, Ankara-Turkey.
- Öztuna, Yılmaz (1987). “Komşumuz Suriye”. *Tercüman Gazetesi* 18 Temmuz.
- Öztürk, Nazif (1998). “Suriye Türkleri”. *Yeni Türkiye Dergisi*, Türk Dünyası Özel Sayısı II, Yıl 3, Sayı:16, s.1675-1685.
- Pehlivanlı, Hamit. Sarıay, Yusuf. Yıldırım, Hüsamettin (2001). *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Pierret, Thomas (2014). “The Syrian Baath Party and Sunni Islam: Conflicts and Connivance”, *Middle East Brief*, 77: p.1-8.
- Salık, Nuri (2011). “Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği.” *Orta Doğu Analiz* cilt 3, sayı:35, s.20-32.
- Saray, Mehmet (2006). *Türkiye ve Yakın Komşuları*. Ankara: Ankara Atatürk Merkezi.
- Satlofe, B. Robert (1986). “Prelude to Conflict. Communal Intertependence in The Sanjak of Alexandretta 1920-1936” *Middle EasternStudies*, Vol 22(2), p. 147-180.
- Sinkaya, Bayram (2011). “İran-Suriye İlişkileri ve Suriye’de Halk İsyanı”. *Ortadoğu Analiz* Cilt 3, Sayı:33, s.38-48.
- Soyak, R. Hasan (2018). *Atatürk’ten Hatıralar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sunuyama, Sonoko (2007). “Syrian and Saudi Arabia: Collaboration and Conflicts in The Oil Era”. London: *I.B.Tauris Academic Studies* , ISBN 978-1-84511-302-5.
- Şen, Sabahattin (2004). *Ortadoğu’da İdeolojik Bunalım: Suriye Baas Partisi ve İdeolojisi*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Tavakkalna, M. Said (1945). *Suriye ve Lübnan’da Fransa’nın İşleri Ne?* İstanbul: Yayınevi Belli Değil
- TC Şam Büyükelçiliği. (1985). *Suriye’nin Genel Ekonomik Durumu Dış Ticaret ve Türkiye ile İlişkileri 1938 yılı Raporu*. Ankara: Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- Tonak, A. Ertuğrul (2015). *Sonuna Doğru*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Vahap A. Uluç, A. Vahap (2016). “Suriye Kürtleri: Türkiye Kürtleri’nin Devamı”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 1, s. 191-223.

-
- Uzgel, İlhan (2001). 1923-1939 Fransa'yla İlişkiler. (Ed. Baskın Oran). *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. Cilt I: 1919-1980. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uzunçarşılı, H. İsmail (2015). *Osmanlı Tarihi* Cilt:I, Ankara:TTK Yayınları.
- Ülger, K. İrfan. (1995). “Baas Partisi İdeolojisi”. *Avrasya Dosyası*, Ankara, C 11 Sayı:3 s.105-115.
- Yassin Kassab, Robin ve Al-Shami, Leila (2016). *Burning County: Syrians in Revolution and War*. London:Pluto Press.
- Yavuz, Celalettin (2005). *Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri*. Ankara: Ticaret Odası Yayınları.